

A két mester ragyogóan megértette egymást, szorosan együttműködött. Nádasí például gyakran beépítette a táncosok klasszikus gyakorlatai közé azokat a lépéseket, mozdulatokat, amelyeket Harangozó soron következő balettjeiben kitalált. A kiváló pedagógiai munka nyomán a táncosok technikai tudása éppoly erőteljesen fejlődött, ahogy előadói művészetük, kifejezőerejük a felkínált harangozói szerepek, feladatok által. Nem lehet említés nélkül hagyni, hogy Nádasí mellett, a koreográfiai megvalósításában egy azonos szemléletű művész-team dolgozott. Tagjai voltak: Oláh Gusztáv rendező, látványtervező, Fülöp Zoltán díszlettervező, Márk Tivadar jelmeztervező és a zeneszerző Kenessey Jenő.

Harangozó alkotói képzeletét a vidám, lírai vagy épp drámai történetek táncos elmesélése, a különféle, jellegzetes karakterek megrajzolása izgatta elsősorban. Gazdag életművét - koreográfusi gondolkodásának, a korábbi operai hagyományoknak megfelelően - jószerint egyfelvonásos, dramatikus baettek alkotják, amelyek zenéjét, tematikáját és formai megoldását illetően igen változatosak. A fent említett, korai táncművein kívül érdemes megemlíteni Milhaud Francia saláta című, franciásan szellemes, könnyed komédiáját (1938), Rajter Lajos Pozsonyi majális című "zenélőraszerű", biedermeieres hangulatképét (1938), vagy a Csajkovszkij muzsikájára készült Rómeó és Júliát (1939), amely Shakespeare tragédiájának táncba költésével akkor valóságos szenzációnak számított, s amelyre "egész Európa felfigyelt".

Egyetlen divertissement-jellegű tánckompozíciója született, a száguldó lendületű, mozgalmal Polovec táncok Borogyin zenéjére (1938). Ez a táncdarab valószínűleg ugyanúgy a Gyagilev-féle repertoár mély benyomásai alapján jött létre, mint később a háromszögletű kalap saját betanítása 1947-ben, majd a Seherezáde táncdrámája 1959-ben. A gazdag koreográfiai életműben a Csárdajeleneten kívül népi, nemzeti tárgyú, vagy népies ízű magyar nemzeti táncjátéknak a Jókai Debreceni törtéiját feldolgozó, A furfangos diákokat tartjuk, illetve a Csárdajelenetből kinőtt, három felvonásos Keszenőt, s a legutolsónak született harmadik, egész estés Harangozó-balettet, a Lúdas Matyit. Voltaképpen a Csizmás Jankót is ide sorolhatjuk még naiv népmesei jellege, s paraszti tematikája miatt.

Harangozó művészi pályáján és az operabalett életében 1950-tól új korszak kezdődött.(1950-tól 1960-ig Harangozó az együttes művészeti vezetője is volt) Megjelentek az orosz balettmesterek, hogy betanítsák a balettklasszika tradicionális, három felvonásos darabjait. A Diótörő, a Párizs lángjai, A hatyuk tava s más nagyszabású cselekményes baettek hatására, s egyfajta szükségszerűségből komponálta meg ezután Harangozó is egész estét betöltő táncdarabjait. Mint már említettem, a legtöbbet felújított balettje a Coppélia, és ebben az üde, életszerű, napsugaras baletben mintegy összefoglalható a táncos-koreográfusi életmű minden jellegzetes kézjegyve: a világos és gördülékeny táncos cselekménybonyolítás, arányos szerkesztés, játékos-humoros-ironikus hangvétel, erőteljes jellembrázolás, és a klasszikus tánc, néptánc, mütánc és pantomim elemeinek frappáns elegyítéséből született szuverén, kifejező nyelvezet. Ötletesség, muzikalitás, ritmikai változatosság, és a tánc és színészi játék teljes egysége. Ha az alkotóművészi pályafutás csúcspontjának kellene megjelölni, mindenképpen a Bartók-baettekre esne a választás. A fából faragott királyfit kétszer komponálta meg, 1939-ben és 1958-ban. Az 1939-es színrevitelhez Harangozó megnyerte Bartók Bélát, aki meglehetősen keserű volt és szkeptikus a korábbi kudarcok miatt, s mert nem értették a zenéjét. A koreográfus elképzelése mégis megfogta, s a zeneszerző betanítás közben többször bejárt a színházba figyelni az alkotási folyamatot. A bemutatót nagy siker övezte, s ettől Bartók is megbékélt.

A csodálatos mandarinnak Harangozó háromszor futott neki: 1941-ben, még szintén Bartókkal egyeztetve Lengyel Menyhért szöveg-könyvében azt a változtatást, miszerint a cselekményt - a bemutatathatóság érdekében - helyezték a züllött nyugati nagyvárosból a meseszerű keletre, "a Nagy félelem tornyába." A balett elkészült, kiplakátolták, majd a bemutatót - különféle okokból, de a királykisasszonyt alakító Szalay Karola betegségére hivatkozva - letiltották, akárcsak tíz évvel korábban. A '45-ben elkészült Mandarint bemutatott ugyan, de 3-4 év múlva levették a műsorról politikai okok miatt. Végül 1956-ban, s akkor már a librettóhoz hí környezetben találkozhatott a publikum Harangozó Mandarinjával. A végre méltó elismerést és sikert arató Bartók-táncmű A fából faragott királyfival együtt végigjárta Európa színpadait, s a magyar balett "szószólói", emblematikus produkciói lettek.

A csodálatos mandarin Harangozó-verziója 1970-ben, Bolognában búcsúzott a színpadtól s az Öreg gavallér utánozhatatlan szerepében Harangozó is akkor lépett utoljára porondra. Azután 1974-ben az élet színpadáról is távozott, hátrahagyva egy vidám, életszerető, bohém ember, egy zseniális táncos és koreográfus felejthetetlen emlékét.

Szkárosi Endre "VOLT ELEJE, VAN KÖZEPE, ÉS LESZ VÉGE"

beszélgetés FELUGOSSY LÁSZLÓVAL

Mitől fő a te "fe"-d, Laca? Milyen rangjelzéseket viselsz, vagy tartasz vitrinedben?

• (Ezt a kérdést nagyon finoman már megválasztam, de rosszul menttem el, és nem tudom még egyszer megismételni sziporkázó választomat, ilyen szigorú az élet, ha nem vagy résen, íme egy közepes változat). Ezzel kapcsolatban csak annyit mondanék, hogy mindig vigyáztam arra az érzékenységre, amely a helyes arányokat irányítja bennem, hogy se sose tulajdonítsak túlzott fontosságot bizonyos dolgoknak, amelyek a maguk természetességében olyanok, amilyenek. Ez a "fe" is egy ilyen kis színes homokszem az "én"mandalamban, ott van, mert ott van, ha nem lenne ott, akkor biztosan hiányozna, egyszeri, és megismételhetetlenségével bizonyítja egyszeri és halandó létezésemet, s még talán azt is, hogy milyen távol kerültem képzeletbeli vitrinemtől...

Sok téren, sok tájon, sok műágban, sok kalandos végen cölöpölted ki sok változatos műfaj eszköztárát mozgató munkáidat, alkotásaidat. Mit jelent számodra a nyelv, és mit az anyag?

• A nyelv a megfoghatatlan anyag. Szeretem változatosságát, szellemét, humorát, könyörtelenségét, hogy mindig megmutatja a túrhetetlen hazugságokat. Ha a hazugok ismernék a nyelvet, akkor tudnák, hogy kimondott, leírt szavaikban milyen pontosan látható fals egójuk minden őszintétlen rezdülése.

A nyelv a legközösségibb műfaj, társadalmakban élő emberek összessége műveli, alakítja, idomítja, torzítja az adott valóságoknak megfelelően.

Ha létezik is magányos nyelv, az is csupán csak azt jelzi, hogy az a valami elég emelkedett, vagy éppen nagyon is földhözragadt, de mégis szükségszerű.

(Na ebbe most jól belebonyolódtam) Inkább arról beszélnek, hogy szeretek anyagokkal dolgozni, izgalmasnak érzem az átszellemítés folyamatát, mindig valami jó sül ki belőle, ha nagy mennyiségű energiával generáljuk az átlényegítést, mert ezt az energiát tudjuk adni a kapott energiák helyébe.

Azt gondolom, hogy az alkotással mindig energiákat szabadítunk fel, amelyek fontosak az élethez, az egészséges létezéshez.

Mi a test szerepe a műalkotásban? Előtte, alatta, utána és persze benne? Például: szerszámtáska hordozó lépővirtuóz? Magasságmérő tekintet-instancia? Célibrányos emberhajcsár vagy mágiavezer törzsfőnök? Vagy csak egy kolléga, aki járt már ilyen helyeken?

• Hihetetlen, de testünkkel jelenítjük meg lelkünket, szellemünket, vagyis a konkrétban van az elvont, vagy ez a kézzel-foghatatlanság szervez maga köré anyagot, amely testet ölt és létezik a maga biológiai törvényei szerint. Ez egy sérülékeny, törekeny, múlandó anyaghalmaz, mint ahogy a lélek is pont ilyen sérülékeny valami, vigyázni és óvni kell. Alkotói gondolkodásomban elsődleges helyet foglal el az erről való tűnődés. Próbálok a legegyszerűbb és a legszükségesebb helyzetekbe beleérezni, mások helyébe képzel megamat, bizonyos időkre átélni sorsokat, válságokat, elmúlás környéki bizonytalanságokat. Ez nem azt jelenti, hogy nem magamból indulok ki, mert nem erről van szó - hanem inkább arról, hogy önmagamon keresztül tájuljak a világ élőlényei felé, és a használható tapasztalataimat összevessem a tapasztalaton túli érzeteimmel, és egy olyan trezorba zárjam, amely bárki számára, bármikor nyitva van. Persze a valóságban ez egyáltalán nem ilyen bonyolult, és teljesen máshogy megy - úgy, ahogy kell, mert a valóság hál'istennek mindig eltér a papírfomatól, és én igyekszem ezt az egyszerű igazságot magamévá tenni. Mindig arra törekedtem, hogy nyitott és érzékeny legyek, de ne papírforma szerint.

Távol áll tőlem minden nagyképszerűség, de ha jól érzed magad a bőrödben, akkor a lélek nem parázik, hanem virágzik. Szeretem az asszociációkat, és nincsenek különösebb vágyaim. A mai abszolút anyagias világban jól esik egy déja vu-kolléga, aki járt már olyan helyeken, ahol én még nem, és viszont is jól esik egy "magasságmérő tekintet-törzsfőnök". Vagy ahogy a szelíd költő mondja a célibrányos világnak: "Szeretem a szusit."

Hogyan éled meg és mit jelent számodra, hogy sokan szeretnek, hogyan éled meg a relatív népszerűséget?

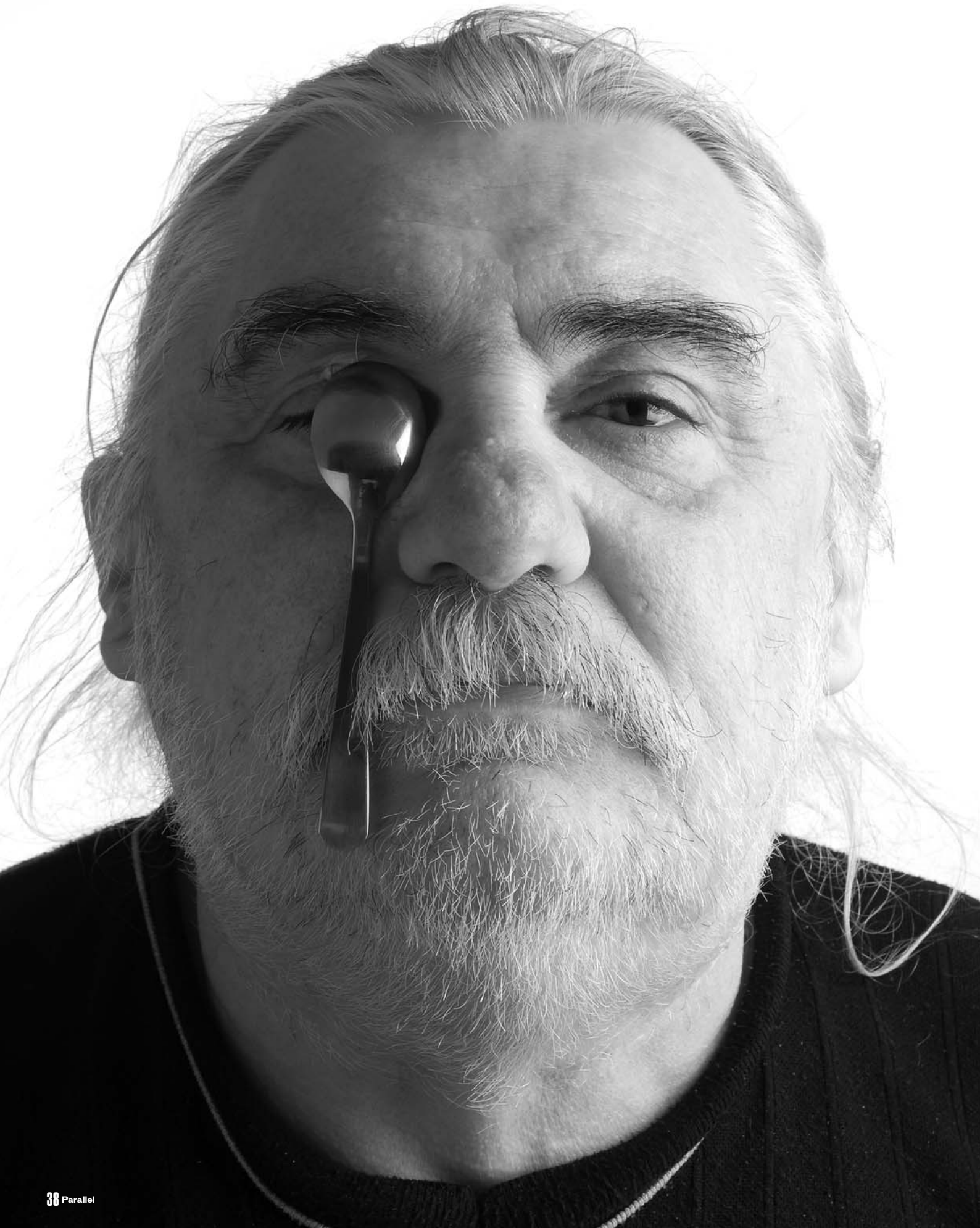
• Ezen még nem igazán gondolkodtam, de jól esik a szeretet, pozitívív tesz és erőt ad. Azt hiszem, elég hiteles békeség van bennem, sohasem közeledtem senkihez és semmihez ellenségesen, rosszindulattal. Nem is nagyon értem azon embertársaimat, akik alapállásból, gőzerővel negatívak, ellenségesek, persze őket is meg kell érteni valahol, mert mérhetetlen kétségbeesés és görcsös kapálódzás lehet lelkük mélyén. Egy ennyire abszurd és igazságtalan világban, ahol az értékek oly mértékben eltorzultak, nyilvánvalóan ezt a viselkedési módot diktálja a saját józan eszük, mindent elsöprő önérdékük. Gyarló emberek vagyunk, avval a kiérlelt látszattal, hogy ezt magunk sem hisszük. Igyekszünk mindig többet képzelni magunkról, mint akik valójában vagyunk, és ez a legkeményebb csapda, nem érdemes belelépni. Szerencsére azt a kicsi és relatív népszerűséget még meg tudom élni a maga természetes valójában, nem is szeretnék ennél többet, sőt, pont így annyi, amennyit még el lehet viselni. Ebben a világban meg már tényleg iszonyú nevelés híresnek, sztárnak, celebnak lenni.

Az emberek már a hasukat fogják a röhögéstől, ha ilyeneket látnak, hallanak, legalábbis az én kultúrámban. Régebben még volt bennem egy momentum, hogy egy görcsmentes antisztár legyek, vagy legyen meg az esélyem, ha úgy alakul véletlenül a világképem, de soha nem mozdultam utána, és nagyom hamar kinőttem ebből a homályos ábrándból. Ebben a fogyasztásra orientált világban nem érdemes már semminek sem lenni, csak egy spontán lénynek, aki méltón vissza tudja utasítani a gyötrelmesen ostoba kínálatok tömegét. A közelmúltban készítettem egy munkát, melyben éppen azon elmélkedem, hogy

N E L É G Y H Í R E S !
Pályád jelenlegi horizontjáról nézve, az odavezető utakon korrigálnál-e, ha lehetőség nyílna rá? Másképp ezt úgy szokták kérdezni, mit csinálnál másképp, ha ma kezdenéd?

• Tizenhét éves koromban nagyon világosan láttam magam előtt, hogy művészettel szeretnék foglalkozni, de a sport is nagyon érdekelt, szerettem sportolni, kardvívó voltam, és szimpatikus, érdekes közegben mozogtam. Sokat jártam versenyekre, ezért sokat tapasztaltam, s ezek jó része beépült lényembe.

Shokták mondani, hogy mindenből lehet tanulni, és ez tényleg így van valahol. Végül is annyira érdekelték a vizuális művészetek, hogy egy idő után már csak ezekkel foglalkoztam, no meg nagyon sok dologgal, mivel autodidaktaként ez volt az egyetlen lehetőségem, meg a kíváncsiságom is hajtott, motivált.

Tehát ez lett a sorsom, az életem, és ma sem csinálnám másképp. Abban az időben még nem tűnt ennyire szigorúnak, hisztérikusnak és sötétnek a már megélt jövő. Talán most már több alternatív létezési formát sajátítanak el, ha lehet ezt mondani, hogy jobban, könnyebben le tudjak szakadni a tömegtársadalom elképesztően kínos látszatairól. Tudom, hogy teljesen ügysem lehetséges, mert születésedtől-haláloeddig valahol mindig kapcsolatba kerülsz a gépezetével, de egy jófajta távolság mégis csak elviselhetőbbé teheti az életet. (bár nem szeretnék kaffai hangulatba sem kerülni). Mindannyian tudjuk, miről szól az élet. Más, tisztább, őszintébb harmóniákat szeretnénk. Van-e olyasmi az életedben, amit még feltétlenül meg akarsz csinálni, akár más munkák rovására is?

- Az a folyamat, amely elkezdődött bennem, még ma is tart, és úgy érzem, hogy nem értem még a végére. Ahogy a szilvászáradi kocsmaköltő mondja: "Volt eleje, van közepe, és lesz vége."